

Bokanmeldelser

PUBLISERT 1. juni 2004

Wenche J. Seltzer

Familiehemmeligheter. Tause fortellinger fra terapirommet

Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 2003.

Kr 299. 207 sider. ISBN 82 05 29808 4

Anmeldt av Solveig Karin Bø Vatnars

Forfatteren uttrykker innledningsvis at hun ønsker boken kan bidra til å skape samfunnsdebatt. Hun håper boken får frem sammenhengen mellom menneskers personlige lidelse og problemer som skapes i storsamfunnet. Hvorvidt hun lykkes i å skape debatt er vanskelig å vurdere. Men boken inspirerer til å tenke stort om terapirommet og prosessene som utvikler seg der.

Mellom bokens innledning og etterord presenteres fem fortellinger om terapier hvor det skjer store endringer, til dels dramatiske. Forfatteren advarer leseren i innledningen mot at det kan bli veldig emosjonelt – «mye snørr og tårer». Sammenlignet med hovedtrekkene i annen litteratur om familierapi, er denne advarselen berettiget. Boken har en fortellende form som gjør den lett tilgjengelig. Språket er alminnelig og godt. Teoretisk forankring, henvisninger til annen empiri og terapeutens egne refleksjoner presenteres i fotnoter bakerst i boken. Dette forsterker den fortellende formen, og øker tilgjengeligheten for lesere uten utdanning innen fagfeltet. Fagfolk vil kanskje finne utstrakt bruk av fotnoter tungvint og til dels irriterende.

Kapittelet «Petter Pettersens saga» bryter noe med formen. Her får leseren innføring i «Tegne-hus-og-fortellemetoden». Terapeutens egne refleksjoner trer også tydeligere frem i dette kapittelet, noe som løfter fortellingen og forankrer den til terapeutiske intervensjoner. Etterordet har forfatteren kalt «Terapeutiske utfordringer». Her reflekterer hun over temaer som forut- setninger for dialog, ansvar, makt, etikk og følelsene i terapirommet. Temaene i etterordet kunne etter min mening med fordel fått større plass i boken.

Barn og unge er hovedpersonene i fortellingene. De er henvist for psykiske problemer, og har i alle tilfellene kommet til terapi sammen med familien sin. Barnet har rollen som symptombærer i familien. Det synes viktig for forfatteren å belyse den sosiale konteksten de ulike familiene lever i. Hun fremhever betydningen av tradisjoner, religiøs tilknytning og sosiale og kulturelle normer. Forfatteren skriver om klientene sine med respekt og empati, noe som bidrar til å trygge leseren på at klientene er godt ivaretatt selv om de i boken eksponeres sterkt og emosjonelt.

Forfatteren skriver om seg selv i jeg- form, og begrunner dette med sitt valg av en kvalitativ, etnografisk tilnærming til det terapeutiske arbeidet. Som familieterapeut bryter hun med noen av de tradisjonelle «ikke-ekspert»-normene.

Begrepet «tause fortellinger» er et hovedtema: «en fortelling som har et innhold som er helt eller delvis fortiet, implisitt, innkapslet eller hemmelig». Forfatteren illustrerer hvilken betydning de tause fortellingene kan ha for hele familien, hvordan tause fortellinger oppstår, hvilke terapeutiske utfordringer de skaper og hvor mye energi som frigis når tausheten brytes og nye narrativer etableres.

Dette er en bok der klientene trer tydeligst frem. Terapeuten og hennes faglige forankring kunne med fordel vært enda tydeligere underveis i boken.

Karsten Hundeide

Barns livsverden. Sosiokulturelle rammer for barns utvikling

Oslo: Cappelen Akademiske Forlag, 2003.

Kr 268. 226 sider. ISBN 82 02 21788 1

Anmeldt av Tine K. Jensen

«Det som er svakheten ved utviklingspsykologien, er at den er altfor opptatt av barn.» Slik innleder Karsten Hundeide sin nye utgave av *Barns livsverden*. Formuleringen passer godt som motto for hans perspektiv på barn og utvikling. Det er selvsagt ikke det at barnet er uviktig Hundeide vil frem til. Poenget er at den kulturelle konteksten for barns utvikling nærmest er usynlig eller gjort ikke-relevant i tradisjonell utviklingspsykologi. Barnets utvikling er både begrenset og eller hjulpet frem av de sosiologiske og kulturelt bestemte alternativer som er tilgjengelige for barn i de forskjellige sosiale kategorier.

I det Hundeide kaller «den skjulte barneoppdragelsen» formes barnets utvikling av foreldres ubevisste normative forventninger til barnet. Overføringen av foreldres kulturelle verdier er skjult i den forstand at den er så selvfølgelig og tatt for gitt. Påvirkningen skjer ikke bare fra voksen til barn, også barnet er en aktør i dette. Prosessen er dialogisk og preget av forhandlinger.

Bokens teoretiske perspektiver hentes fra krysskulturell psykologi, diskursiv psykologi og kultur- og virksomhetspsykologi, samtidig som forfatteren kaster et kritisk blikk på tradisjonell utviklingspsykologisk teori. Dette er først og fremst en teoretisk bok, men det er ikke dermed sagt at den er vanskelig å lese, eller mangler klinisk relevans. Tvert i mot er det sjelden man leser en bok som klarer å formidle kompliserte forståelsesmåter på en så klar og presis måte. Bruken av eksempler ikke minst fra Hundeides studier av slumbarn i Jakarta, intervjuer av innvandrere i Norge og traumatiserte barn i Angola, bidrar til å gjøre stoffet relevant og meningsfylt.

Her er noen sentrale punkter som formidles i boken:

- Det sosiokulturelle perspektivet legger vekt på at barnet kommer inn i en sosial verden som allerede er utformet gjennom historiske og kulturelle prosesser. Det er disse prosesser som gir føringer for hvordan barnets utvikling kan skje. Dette impliserer at det ikke bare er én «korrekt» utviklingsvei, men mange.
- Barns utvikling er en kulturelt ledet prosess. Barnet er et sosialt vesen som er biologisk disponert til å assimilere kultur gjennom dialog med viktige andre.
- Barn og omsorgsgivere utvikler gjensidige forventninger til hverandre gjennom daglig samspill og rutiner, og innenfor rammen av kulturelle prototyper. Disse forventninger eller kontrakter etableres som indre veiledere og blir en referanseramme for fremtidig samspill.
- Det er *mulighetene* og *mangfoldet* i barnets utvikling som fremheves.

Er du nysgjerrig på spørsmål som: Hvordan forstå intelligens og kognisjon ut fra et diskursivt perspektiv? Om intelligens er å oppfatte som «kognitiv etikette»? Hvordan kan man diagnostisere et barn ut fra et fortolkende og diskursivt perspektiv? Hvordan kan vi forstå barn som «gode» eller «dårlige» vitner i en straffesak fra et dialogisk

perspektiv? Har vi flere «selv» knyttet til forskjellige situasjoner og personer, eller har vi et integrert selv som binder alt sammen? – ja, da er dette en spennende bok for deg.

Haldis Hjort

Idéer i norsk psykoterapi. Utviklingslinjer og brytninger 1970–2000

Oslo: Unipubforlag, 2003

Kr 449. 428 sider. ISBN 82 7477 137 0

Anmeldt av Anna von der Lippe

Haldis Hjort har i denne boken gjort sin doktoravhandling tilgjengelig for et bredere publikum. Hun ønsker å stimulere til debatt om hvor faget går og hvor fagfolkene ønsker at det skal gå. Hennes ståsted er at det er nødvendig å trenge inn i historien for å kunne chartre veien videre.

Prosjektet er ambisiøst. Hun ønsker ikke bare å kartlegge endringene i terapiteoriene innenfra faget selv, lokalt og internasjonalt, men å se disse endringene i et idéhistorisk, vitenskapsteoretisk, politisk og kunnskapssosiologisk perspektiv. Hun prøver å se utviklingen av faget fra mange ulike vinkler og med grunnlag i en bred kildegranskning, intervjuer med sentrale, innflytelsesrike terapeuter og en spørreskjemaundersøkelse av praktiserende psykoterapeuter.

Tidsperioden er sammenfallende med forfatterens egen historie fra psykologstudent til doktorgrad, og hun innfører en tenkt dialog mellom doktoren og den unge student. Boken blir derved også et personlig narrativ for å skape en distansert forståelse av den utvikling hun selv har vært vitne til og har deltatt i.

Etter et innledende kapittel om begrunnelse for prosjektet, og presentasjon av et mangfold av perspektiver fra kultur- og idéhistorie til sosialantropologiske og vitenskapsteoretiske tilnærminger, presenterer hun sine metodiske rasjoner for bruk av tekster, eliteintervjuer, egne tekster og erfaringer og spørreundersøkelser. Siden

boken bygger på en vitenskapelig avhandling, er denne delen sjeldent inngående og gledelig informativ.

Hjort ser på 70-årene som en revolusjonær tid for norsk psykoterapi, da internasjonal politikk, studentopprør, vitenskapsfilosofisk kritikk og debatt, antipsykiatri og meget mer fikk dyp innflytelse på norsk psykoterapi. Fra å bli oppfattet som en frigjørende, radikal bevegelse, ble den rådende psykoanalyse nå stemplet som borgerlig og sosialt ubevisst, og man søkte nye veier. Den senere avtagende politiske interesse blant psykoterapeuter har også ført til en avtagende interesse hos forfatteren, og den historiske analyse blir beklageligvis mindre fulgt opp i de senere tidsavsnitt. Analysen av det første tiåret blir derfor mer å betrakte som et bakteppe for gjennomgangen av den faglige utviklingen.

Forfatteren velger å konsentrere seg om psykoanalysen og familierapien. Hun fører samtaler med seg selv om utviklingen i de to terapiteorier og presenterer et vell av litteratur, også støttet av intervjuer. Utviklingen innen psykoanalysen fra en enpersons-psykologi til en topersons-psykologi, fra drift til relasjon, og utviklingen i familierapien fra mekanikk til dialog, er de sentrale linjer. Videre at psykoanalysen er blitt mer nåtidsorientert og familierapien mer orientert mot tidsaksen fortid, nåtid, fremtid.

Hjort, som var student ved Psykologisk institutt i Oslo, velger å gi instituttet en sentral plass. Hennes sentrale informanter er også for det meste knyttet til dette instituttet. Det kan argumenteres for at det selvopplevde gir mest autentisk kunnskap. Den sentrale bruken av noen få representanter for de to terapiformene fra ett og samme miljø kan likevel komme til å punktuere historien noe for spesielt og lokalt. I den tidsepoken Hjort behandler, er det for eksempel bygget opp tre nye universitetsmiljøer som utdanner psykologer i psykoterapi. Når Hjort er overrasket over å finne at kognitiv terapi er så innflytelsesrik i Norge i dag, må det komme av at hun har vært lite interessert i disse miljøene, som legger sterk vekt på kognitiv teori og atferdsteori i terapiopplæring og forskning. Disse miljøene sender i dag ut majoriteten av ferdige psykologer, som er den faggruppen som dominerer terapifeltet. De tre miljøene har et mer avslappet forhold til kløften mellom ulike terapiretninger enn det som historisk har preget Hjorts Alma Mater. Tilnærmingen mellom kognitive og psykodynamiske teorier i senere tid er tydeligst i korttidsterapier som dominerer undervisningen og forskningen utenfor Oslo. Som Hjort selv skriver, er psykiatere som tradisjonelt har vært psykodynamisk orientert, idag mindre terapiopptatt og er ikke førende i praksis, selv om noen gir vektige bidrag forskningsmessig. Familierapi i Norge har også hovedsakelig vært ført frem av kognitive atferdsterapeuter. Neste bok om terapiens historie i Norge vil ganske sikkert vinkle teoriretningene annerledes, noe Hjort også forutskikker.

For psykologer som selv har gjennomgått den siste 30-årsperioden i det forrige århundre (slik som denne bokanmelderen), gir boken meget gjenkjennelse, nye vinklinger og næring til gjennomgang av egne erfaringer. For unge psykologer vil boken

være en rik kilde til historisk forståelse, skrevet av en med stor egenerfaring, bred faglig kunnskap og 30 års vedvarende tverrfaglig interesse.

Bente-Marie Ihlen og Heidi Ihlen

På seg selv kjenner man ingen andre. Om kommunikasjon og teambygging

Oslo: J.W Cappelens Forlag, 2003.

Kr 269. 232 sider. ISBN 82 02 21446 7

Anmeldt av Ronald Grini

Bokens forfattere er psykologer, de er søstre og driver egen praksis. Tidligere har de gitt ut boken «Effekt» i samarbeid med Johann Olav Koss. Den aktuelle boken henvender seg til folk flest med interesse for psykologi, og er i følge forfatterne ikke ment å gjøre folk lykkeligere, men heller å inspirere til å prøve noe nytt.

Nytt kan være å bli mer bevisst hvilken effekt vi har på hverandre. For den effekt vi tror vi har på andre, er egentlig noe vi innbiller oss. Det er de andre selv, ikke vi, som produserer effekten. Dernest vil boken lære oss å skjelne mellom saksnivå og magenivå i samspill og kommunikasjon. Påstanden er at vi alltid fører to samtaler samtidig. På saksnivået handler det om logikk og sak, og på magenivået eller metanivået om de følelsesmessige reaksjonene. Å ha rett eller galt på saksnivået er ikke avgjørende for å bli forstått, avgjørende er tvert imot det som skjer på magenivået. Kunsten består i å skjelne mellom de to nivåene og å håndtere dem samtidig.

For å illustrere har forfatterne mange eksempler fra egen praksis. De bruker også seg selv som eksempel. Da de skulle skrive boken, reiste de alene til Terracina i SørItalia for der å kunne skrive uforstyrret i to måneder. Alt gikk bra inntil Bente-Marie plutselig fikk så store smerter i det ene benet at Heidi måtte overta hele husholdet og samtidig ha tilsynet med søsteren. Da de etter en måned skulle flytte til Cannes for å tilbringe neste måned der, forsøkte Bente-Marie å muntre opp situasjon ved å si at det ville nok bli bedre i Cannes. Heidi betvilte dette, med den begrunnelse at jo også Bente-Marie ville

være der. Bente-Maries magesfølelse (metanivået) forstod dette slik at Heidi egentlig ønsket å bli kvitt henne, og hun produserte en masse negative fantasier om Heidi. Disse holdt hun heldigvis for seg selv, og gav i stedet hodet, eller saklighetsnivået, en sjanse. Hun spurte Heidi hva hun egentlig hadde ment med at det ikke kom til å bli bedre i Cannes. Heidis svar fra saklighetsnivået gav Bente-Marie «hakeslepp». Heidi var ikke lei henne eller ville bli kvitt henne, men hun følte hun ikke lenger maktet å ta ansvaret for et sykt menneske i fremmede omgivelser, uten engang å kunne språket. I bokens språkbruk hadde de klart å skille mellom «snørr og bart».

Boken lanserer mange nøkkelbegreper eller postulater som å erkjenne forskjellighet, skape distanse, skjelve intensjon fra effekt, skape mestringsfokus og tydelighet, vise aksept, respekt og empati. Når det gjelder empati, reagerer jeg på at begrepet nærmest blir likestilt med betegnelser som «ubetinget kjærlighet» og «å elske sin neste som seg selv». Dersom empati skal ha anvendelighet som et psykologisk begrep, bør det bli avgrenset til å betegne vår evne til medfølelse og innlevelse i en annen persons situasjon og tankeliv.

Forfatterne har mye på hjertet og øser av sine erfaringer både fra arbeid og privat arena. Språket består i en blanding av faglige begreper og frisk muntlighet. Boken inneholder ingen referanser til litteratur verken i teksten eller egen liste, og forfatternes fremstilling blir den referansen vi har å forholde oss til. Man savner et register som ville gjort det lettere å sjekke bruken av sentrale begreper i teksten.

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 41, nummer 6, 2004, side 489-491